

dei mandata. Ideo infidelitatis peccatū (quā se putabant uidere, & nō uidebant) ipsis remanebat. Et hęc scientiæ opinio, & temerarij iudicij præsumptio, superbia magna est, quæ diuinam non admittit illuminationem: sola enim humilitas eam admittit. Porro uera de deo fides, magna illuminatio est: at infidelitatis peccatū, quod est priuatio illius, magna cæcitas. Et maxime fiunt ac cognoscuntur cæci, cum præsentem lucem negant. Idcirco illi ex præsentia CHRISTI, signorum ac sermonum eius, ut ueræ lucis radijs, magis effecti sunt & cogniti cæci: & contra, qui cæci erant, & cæcos se esse agnoscebant, uidentes. Et ad horum & illorum (ut dictum est prius) discerniculū uenerat in hūc mundū, ut qui nō uident, uideant: & qui uident, cæci fiant. Ergo nemo se uidere existimet, nemo humano studio gloriatur: sed se non uidentem agnoscat, ut à deo diuinam lucē, & uisionis beneficium expectet, & in ea luce patrem luminum glorificet: qui per filiū suū nō uidentes, & humiles illuminat & exaltat: uidentes autem & superbos, cæcos relinquit & humiliat. sed hęc in malam partem humiliatio est, & à deo deiectio: ut uerè humilium exaltatio, in bonam. A quibus summus pater cum filiū saluatore nostro, & spiritu sancto consolatore, in profunda humilitate laudatur, & laudabitur in uitæ aternitate. Quia ipse est magnus dominus, & laudabilis nimis. quem decet omnis laus, decus, & imperium in omni, & per omnia secula seculorum Amen.

CAPVT DECIMVM.

- 81 Men amen dico uobis, qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro. Qui autem intrat per ostiū, pastor ē ouīū. Huic ostiarius aperit, & oues uocē eius audiūt: & proprias oues uocat nominatim, & educit eas. Et cū proprias oues emiserit, ante eas uadit, & oues illū sequūtur, quia sciunt uocē eius. Alienū autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quia non nouerunt uocem alienorū. Hoc prouerbiū dixit eis IESVS. Illi autē non cognouerūt quid loqueretur eis. ¶ Dixit ergo eis iterum IESVS: Amen amen dico uobis, quia ego sum ostiū ouīū. Oēs quotquot uenerunt, fures sunt & latrones, sed nō audierunt eos oues. Ego sum ostiū. Per me si quis introierit, saluabitur, & ingredietur & egredietur, & pascua inueniet. Fur nō uenit, nisi ut furetur & malet & perdat. Ego ueni, ut uitā habeant, & abundantius habeāt. Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animā suā dat pro ouibus suis. Mercenarius autē, & qui nō est pastor, cuius nō sunt oues propriæ, uidet lupū uenientē, & dimittit oues & fugit, & lupus rapit & dispergit oues. Mercenarius autē fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ouibus. Ego sum pastor bonus, & cognosco meas, & cognoscūt me meæ. Sicut nouit me pater, & ego agnosco patrē, & animā meā pono pro ouibus meis. ¶ Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere: & uocē meā audient, & fiet unū ouile, & unus pastor. Propterea me diligit pater: quia ego pono animā meā, ut iterum sumā eā. Nemo tollit eam à me, sed ego pono eā à meipso. Potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterū sumendi eam: hoc mandatum accepi à patre meo. ¶ Dissensio iterū facta est inter Iudæos, propter sermones hos. Dicebant

25 cebant autē multi ex ipsis: Dæmoniū habet, & insanit: quid eū auditis? Alii dicebant: Hæc uerba non sunt dæmonium habētis: Nunquid dæmoniū potest cæcorū oculos aperire? ¶ Facta sunt autē Encæniam in Hierosolymis: & 85 hyems erat. Et ambulabat IESVS in templo, in porticu Salomonis. Circū dederunt ergo eum Iudæi, & dicebant ei: Quousque animam nostram tol- 30 lis? Si tu es CHRISTVS, dic nobis palam. Respōdit eis IESVS: Loquor uobis, & non creditis. Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc testi moniū perhibent de me: sed uos non creditis, quia nō estis ex ouibus meis. Oues meæ uocē meā audiūt, & ego cognosco eas, & sequūtur me. Et ego ui tam æternam do eis, & non peribunt in æternū, & nō rapiet eas quisquā de 35 manu mea. Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus est, & nemo potest rapere de manu patris mei. Ego & pater unū sumus. ¶ Sustulerūt ergo 86 lapides Iudæi, ut lapidarent eū. Respondit eis IESVS: Multa bona opera ostēdi uobis ex patre meo: propter quod eorū opus me lapidatis? Respōde runt ei Iudæi: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia: & quia 40 tu homo cum sis, facis te ipsum deū. Respondit eis IESVS: Nōne scriptū est in lege uestra, quia ego dixi, dii estis? Si illos dixit deos, ad quos sermo dei factus est, & non potest solui scriptura: quem pater sanctificauit, & misit in mundum, uos dicitis quia blasphemias, quia dixi, filius dei sum? Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi. Si autē facio, etsi mihi non uultis 45 credere, operibus credite: ut cognoscatis & credatis, quia pater in me est, & ego in patre. ¶ Quærebant ergo eū apprehendere, & exiuit de manibus eorū. Et abiit iterū trās Iordanem, in eū locū ubi erat Ioannes baptizās primū, & mansit illic. Et multi uenerunt ad eū, & dicebant, quia Ioannes quidē si- 50 gnum fecit nullū: omnia autem quæcūque dixit Ioannes de hoc, uera erāt. Et multi crediderunt in eum.

ANNOTATIONES BREUES XXII. CIRCA LITERAM CAP. X.

1	ouile τὴν ἀουλήν	προβάτων	* καθὼς εἶπον ὑμῖν
	stabilū & infra.	non est illi cura	quæadmodū dixi uobis.
6	sequuntur,	ouium.	36
6	fugiunt ἀκολουθήσωσιν φεύγοντα	17 cognoscunt me meæ. γινώσκουμαι ὑπὸ τῶν ἐμῶν	quæ dedit mihi, maius δε δέδωκέ μοι, μείζων
	futura.	cognoscor à meis.	qui dedit mihi, maior masculina.
7	prouerbiū τὴν παροιμίαν	19 ouibus – meis.	36
		20 unum ouile – & μία ποίμνη	ergo * πάλιν
8	quid τίνα ἢ ἄ	24 Dissensio * ὄν ἴgitur	39
	quæ essent quæ	30 palam παρρησία	Iudæi * λέγοντες
14	pro ouibus – suis.	30 Loquor εἶπον	41
16	non pertinet ad eum de ouibus. ὄν μέλει αὐτῷ περὶ τῶν	Dixi	44
		32 ex ouibus meis,	uultis credere πισεύετε
			creditis

46 ergo
καὶ ἄλλοι
 rursus

46 manibus
τῶν χειρῶν
 singulare.

49 multi
ἐκείνη
 ibi

COMMENTARIUS IN CAPVT DECIMVM.

81

Iad quos dominus hunc sermonem habuit, qui se uidentes arbitrabantur, erant pharisæi, qui & munus doctrina pascendi populum sibi usurpabant. Ideo de pastoribus subdit dominus, quem hic recitat Ioannes sermonē, dicens. **C**Amē amen dico uobis, qui nō intrat per ostiū in ouile ouīū: sed ascēdit aliunde, ille fur est & latro. Qui autem intrat per ostiū, pastor est ouīum. Huic ostiarius aperit, & oues uocem eius audiunt. Et proprias oues uocat nominatim, & educit eas. Et cum proprias oues emiseric, ante eas uadit, & oues illum sequuntur, quia sciunt uocem eius. Alienum autem non sequuntur, sed diffugiunt ab eo: quia nō nouerunt uocē alienorū. Hoc prouerbiū dixit eis **I**ESVS. Illi autē non cognouerunt, quid loqueretur eis. **C**Intrare, est docendorum diuinorum suscipere officium. Ostiū, ipse dominus, qui & deus. Ouile, doctrinæ locus: qui ut plurimum olim synagoga dicebatur, nunc autem ecclesia, fidelis que populi congregatio. Oues, populus cui scientia dei ministratur. Ostiarius aperit, cum deus per filium suum introducit. Et qui hoc modo introducit, pastor est. Si immediate à summo patre, summus pastor est. De quo in benedictionibus ita prauaticinatus est Iacob, dicens de Ioseph: Sedit in forti arcus eius, & dissoluta sunt uincula brachiorum & manuum illius per manus potentis Iacob, inde pastor egressus est, lapis Israël: quia auxiliū Ioseph in forti, id est in deo sedit: & uincula eius per deum, quē potentē ipsius Iacob appellat, dissoluta sunt. Inde, id est à potēte Iacob, à deo Iacob, pastor egressus est, qui est lapis Israël. Et de quo Ezechielis trigésimoséptimo: Et pastor unus erit omnium eorū. Sin mediate, particularis pastor est, & primi ueri, & uniuersalis pastoris minister, atq; subpastor. Aliunde intrat, qui per **C**HRISTM nō intrat. Et hic, fur est & latro: quia per alienam doctrinam, & inconscientiam uitam, animas furatur, ac furto subtrahit à deo, & tradit aduersario. Ostiarius, ipse idem filius, qui & ostiū est & pastorum summus: in eo enim omnia coincidunt. Vocem eius oues audiunt: quando doctrinam eius capessunt. Quod uocat eas nominatim: hoc diligentiam & studium eius circa illas cognoscendas indicat, easdemq; in libro uitæ esse adscriptas. Educit oues pastor, quia ex congregatione, ex doctrinæ loco, doctrina & uerbo uitæ pastas dimittit ad propria. Vadit ante eas, quia præluet eis sanctæ uitæ exēplo. Oues ipsum sequuntur, quia doctrinam & uitam eius æmulantur. Et sciunt uocem eius, quia cognoscunt doctrinam eius, quam ut ueram libenter amplectuntur. Et hæc, primo loco de uniuersali pastore intelliguntur: & subinde de particularibus qui sub eo sunt, & ipsum solum summum, & uerum pastorem, pascendo imitantur, in quibus ipsum solum primum pastorem, & doctrinam eius attendere & imitari debēt oues. Et quæ ita institutæ sunt, alienum non sequuntur, sed diffugiunt ab eo: quia uocem, id est doctrinam alienorum, non agnoscunt ut ueracem. Alieni à uero pastore, primo sunt hæretici & infideles, qui dogmata ueris ipsius ueri pastoris doctrinis cōtraria docēt. secundo, qui docent doctrinas hominum, etsi pietatem & religionem continere uideantur: placet enim deo religio, quā per uerū pastorem posuit. Idcirco bene educatæ & institutæ oues, hos quoq; tanquā alienos diffugiunt: quia in doctrina ueri pastoris, & eorū qui sub eo, & per eum intrauerūt, uoces eorum non nouerūt. At pharisæi hæc audientes, non intellexerunt quæ ipsis loqueretur. Nec mirum, quia prouerbiū erat: in prouerbij autem non erant exercitati, Salomonis sequendo consilium, qui de eis dixit: Audiens sapiens, sapientior erit. Idcirco dominus cæcitatem eorum miseratus, qui se

Genes. 49.

Prouerb. 1.

qui se uidentes arbitrabantur: aperit prouerbiū suū, ut subdit Ioannes, dicens,
 » **C**Dixit ergo eis iterum IESVS: Amen amen dico uobis, quia ego sum ostiū ouium, 82
 » Omnes quotquot uenerūt, fures sunt & latrones: sed non audierunt eos, oues. Ego
 » sum ostiū. Per me si quis introierit, saluabitur: & ingredietur & egredietur, & pascua
 » inueniet. Fur nō uenit nisi ut furetur, & mactet, & perdat. Ego ueni ut uitā habeāt,
 » & abundātius habeant. Ego sum pastor bonus. Bonus pastor, animā suā dat pro ouib;
 » suis. Mercenarius autē, & qui nō est pastor, cuius nō sunt oues propriā, uidet lu-
 » pum uenientem, & dimittit oues, & fugit: & lupus rapit, & dispergit oues. Mercena-
 » rius autem fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eū de ouibus. Ego sum pa-
 » stor bonus, & cognosco oues meas, & cognoscunt me meae. Sicut nouit me pater,
 » & ego agnosco patrem: & animarū mearū pono pro ouibus meis. **C**Prouerbiū su-
 » um hic explicat dominus, & aperit quod ipse sit ostiū, & qui aliūde ascenderunt, cum
 » dicit: Omnes quotquot uenerunt, fures sunt & latrones. quod sic intelligatur, Quot-
 » quot uenerūt, quotquot nō missi sunt, sed sese ultrò ingesserūt. Et hi ante eū uenerūt,
 » antequā mitteret, aperiret, introduceret. Et subdit, Sed nō audierunt eos oues: quia si
 » qui eos audierūt, nō fuerunt oues pascuāe domini, sed qui facti sunt hirci, & mancipia
 » malignorū. At inquires, Moses, Aaron, & prophetae uenerunt, & ante CHRISTVM
 » uenerūt, nūquid ergo fures fuerunt & latrones? Id imus inficias, eos inquā uenisse, &
 » ante CHRISTVM uenisse: nam CHRISTVS ostiū est aeternū. Et nō uenerūt, sed missi
 » & introducti fuerunt per ostiū, ut prepararet oues uēturo magno pastori, per quē ut
 » per ostiū transferūt. Et resumit, Ego sum ostium. Et causam subnectit, dicens: Per me si
 » quis introierit, saluabitur. Magna profectō merces pastori legitime intranti in ouile
 » CHRISTI, salus aeterna. Et ingrediet, congregatas CHRISTI oues pascēdo. Et egre-
 » dietur, per idē ostiū in regnū coelestis uitā intrādo. Et pascua inueniet, id est coelestia
 » pabula, quibus (ipso primū pasto) dimissae oues subinde in spatiosis locis, diuinē pa-
 » scentur. Sed oppositum de fure dicit, aliunde, & in alieno dogmate intrante: quia nō
 » uenit, nisi ut furetur, mactet, & perdat. Porrò nullū est maius furtū, quā qd' deo sur-
 » ripitur: nulla funestior mactatio atq; immolatio, quā quae fit daemōibus: nulla de-
 » niq; perditio maior, quā quae est aeterna: haec autē iste facit. Quapropter sicut qui per
 » ostiū intrat, saluabit: ita qui aliūde uenit, aeternē dānabitur. Et ad quid dominus, pasto-
 » rū primus, & princeps, & exēplar uenerit, aperit cum ait: Veni ut uitā habeāt, & abū-
 » dantius habeāt. Nō uenit ut mactet, & perdat oues: sed ut uitā habeāt in hoc mūdo,
 » deo acceptā & gratam, & abundantius in altero, uitā cū deo aeternā. Et ad hoc ipsum
 » omnis pastor qui per eum intrat, pro uiribus conatur, & summum quoad potest imi-
 » tatur pastorem. Et de se qui natura summē bonus est, addit: Ego sum pastor bonus.
 » Et conditionem boni pastoris subiungit: Bonus pastor animam suam dat pro ouibus
 » suis. Quod ipsi maxime omnium competit: quia primus omnium uitā suā non pe-
 » percit, sed pro totius mundi ouibus tradidit illā: moritq; uoluit, ut eis repararet uitam,
 » & lupi qui diabolus est, omne robur infringeret, & sua morte uires illi cōminueret:
 » id quod ipse solus poterat & uolebat, quae sua est in oues ineffabilis benignitas atq;
 » dilectio: quam pro uirili omnes imitari debent particulares pastores. De hoc pastore
 » ait Esaias: Ecce deus uester. Ecce dominus deus in fortitudine ueniet, & brachiū eius *Esai. 40.*
 » dominabitur. Ecce merces eius cū eo, & opus illius corā illo. Sicut pastor gregē suū
 » pascet, in brachio suo congregabit agnos, & in sinu suo leuabit, foetas ipse portabit.
 » De eodē quoque per Ezechielem dominus dicit: Suscitabo super ea pastore unum, *Ezech. 44.*
 » qui pascet ea, seruum meum Dauid: Ipse pascet ea, & ipse erit eis in pastorem. Ego
 » autē dominus, ero eis in deū: & seruus meus Dauid, princeps in medio eorū. Et sub-
 » dit: Vos autē greges mei, greges pascuāe meae, homines estis, & ego dominus deus
 » uester, dicit dominus deus. Ecce quomodo pastor bonus, & solus bonus sit Messias

CHRISTVS dominus, qui idem est homo & deus, seruus & dominus, pastor mortalitatis, ut qui positurus sit animam suam pro ouibus suis, & paterfamilias immortalis. At uero qui non est uerus pastor, aut ueri pastoris imitator, ita ut non ob bonitatem & dilectionem, tum summi pastoris, tum gregis pascat oues: sed ob aliam mercedem, ut ob opes, uoluptates, honores: hic non mittitur, non introducit, non per officium intrat, sed mercenarius uocatur: quippe qui mercedem querat, non ouium uitam & salutem, ut eas uero pastori cuius sunt, incolumes reddat. Et hic animam non ponit pro ouibus, non ardet lupum uenientem, non expugnat illum: sed recedit & aufugit ab eo, & dat ei locum, & lupus, id est diabolus, & serpens antiquus rapit & dispergit oues, collectae enim erant ad unum, ad deum solum, & disperguntur ad multa, & ad dei aduersarium. At quomodo uidet lupum uenientem: Quando uidet adulterinas disciplinas, irrationabiles cultus, stultas in ijs quae deus non sunt, fiducias: quando uidet furta, adulteria, fornicationes, ueneficia, homicidia, dolos, & caetera id genus innumera flagitia, quae sunt uiae diaboli, & uiae in quibus semper est animarum insidiator & raptor, ille generi nostro funestissimus atque inimicissimus lupus. Nec mirum si discedit ac fugit mercenarius: quia oues illae, suae non sunt, nec est ipsi curae si pereant. Et ut nos omnes in ipso, qui solus est absolute bonus pastor, confidamus etiam super omnes, resumit: Ego sum pastor bonus, & cognosco oues meas, & cognoscunt me meae. Verum bonus est, immo superbior & absolute bonus, quia deus, quia nobis ouibus suis uitam suam in morte dedit, ut daret nobis uitam qui mortui eramus, Et cognoscit nos, utpote in libro aeternitatis suae inscriptos, ut det nobis uitam, & uitam quidem aeternam. Et si sumus sui, cognoscimus eum, & solam uocem eius audimus, & non alienorum: quia uox eius, uita: alienorum, mors. Et ne sit nobis ulla diffidentia, non solum cum mortem suscepit, posuit uitam pro nobis: sed & iugiter illam in aeternitate resumptam ponit coram patre pro nobis intercedentem: quae ut pater cognoscit bonum pastorem, & uitae ouium sic affectum: ita ipse cognoscit patrem uerum bonum & misericordem, & pro ouibus exaudientem. Quod indicat, cum dicit: Sicut nouit me pater, & ego agnosco patrem, et animam meam pono pro ouibus meis. Primo posuit animam in mortali conditione, per dissolutionem uitae: secundo & semper usque ad consummationem seculi ponit eam in immortalitate, in redemptionis representationem, mortem enim suam, quam pro omnibus suscepit, iugiter in immortalitate, patri pro omnibus representat & offert.

Rom. 8. Qui est (inquit Paulus) ad dexteram patris, qui etiam interpellat pro nobis. Et quae
85 » sint haec oues (Ioanne referante) nobis aperit dominus, dicens. ¶ Et alias oues habeo,
» quae non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & uocem meam audient, &
» fiet unum ouile, & unus pastor. Propterea me diligit pater: quia ego pono animam
» meam, ut iterum sumam eam. Nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a me ipso. Po-
» testatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Hoc man-
» datum accepi a patre meo. ¶ Alias oues, gentes: Hoc ouile, populus Iudaeorum. Ad-
duxit gentes, quando requisituit eas errantes & introduxit in ecclesiam. Vocem eius
audierunt, quando receperunt euangelium: & hoc sola bonitate pastoris, non etiam
gentium uocatum, quae sequebantur abigeos, qui ipsas per sola deum & praecipitia dae-
monum, qui furum omnium ac latronum pessimi erant, abducebant. Et factum est unum
ouile, & unus pastor: quando ex Iudaeis qui crediderunt in dominum IESUM CHRI-
STUM, & ex gentibus identidem credentibus facta est ecclesia una, quae est ouile
CHRISTI. Et pastor unus, CHRISTVS dominus super omnia benedictus. Quod
Ezech. 37. & praedixerat Ezechiel per ipsum loquente deo, ac dicente: Rex unus erit omnibus
imperans, & non erunt ultra duae gentes: nec diuidentur amplius in duo regna, ne-
que polluentur ultra in idolis suis & abominationibus, & cunctis iniquitatibus suis.
Et subditur: Et erunt mihi populus, & ego ero eis deus. Et seruus meus David, rex
super eos.

super eos, & pastor unus erit omnium eorum. Et quam pater aeternus ouium, quas creauit, salutem uelit, innuit dominus, cum dicit: Propterea me diligit pater, quia ego pono animam meam, ut iterum sumam eam. Pater diligit filium, quia summè bonus est, & summè diligendus: sed ad rationem diligendi aeternam adiecit et temporariam: quia pro uoluntate patris facienda, & ouium paternarum dilectione ostendenda, uoluit per mortem ponere animam suam, ut iterum pro gloria ouium, in immortalitate resumere eam. Et haec etiam fuit noua ex tempore, et si uetus in aeterna praefinitione, paternae dilectionis ratio. Et ne nolens aut inuitus credatur pro ouibus, ipse qui solus est emittenter uerus pastor, mortuus, sed uolens ac spontaneus, subiungit: Nemo tollet eam a me: id enim in nullius erat potestate, ut ipsum nolentem interficeret: cuius uoluntati nihil poterat resistere. Et addit: Sed ego ponam eam a meipso. Posuit, quando uoluit, quod indicauit clamore magno: qui quod non aliena uis moreretur, sed uoluntate propria, et quando uoluit, animam spiritumque emitteret, indicium fuit. Sed ut in omnibus honorificet patrem, adiecit: Potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Hoc mandatum accepi a patre meo. Vbi hanc potestatem a patre acceptam testatur, & non modo acceptam, sed & praecipit atque mandatam: ac si pater dixisset, Descende in mundum, pone animam tuam pro ouibus meis, & iterum sume eam. Oues patris sunt, ut patris familias: & filij, ut pastoris & haeredis omnium quae patris sunt. Cum autem haec sacramenta uitae, & inauditae dilectionis patris & filij erga nos miseros et indignos peccatores, et in hoc maxime miseros & indignos, quod tam ineffabilem dilectionem non agnoscimus, sed sumus erga eam ingrati, dominus locutus est: Iudaei inter sese super his diuinis dictis altercabantur, dicente Ioanne. ¶ **Dis-** 84
 sensio iterum facta est inter Iudaeos propter sermones hos. Dicebant autem multi ex
 ipsis: Daemonium habet & insanit, quid eum auditis? Alij dicebant: Haec uerba non
 sunt daemonium habentis, Nunquid daemonium potest caecorum oculos aperire? ¶ **Qui**
 blasphemabant dicentes: Daemonium habet & insanit, quid eum auditis? non erant
 oues Israel, sed progenies uiperarum, et uenenum aspidum erat sub labijs eorum. Ac ¶ **Psal. 134**
 ipsi daemonium habebant, & in pessimam uersi erant insaniam: non is cui id impro-
 perabant, qui erat dei sapientia. Quomodo enim is qui deus est, & daemoniorum con-
 tritor, daemonium haberet? Et quomodo qui summa sapientia est, desiperet? Et quo-
 modo qui id illi impingit, uerba daemoniorum loquens, daemonio plenus non esset?
 Quomodo qui sic diuinae sapientiae contrarius est, non insaniret? proinde alij istorum
 uesaniam non ferentes, dixerunt: Haec uerba non sunt daemonium habentis. Et uer-
 bis suis adiiciunt ex diuinis operibus rationem: Nunquid daemonium potest caeco-
 rum oculos aperire? quod ipsi dicebant propter caecum natum, quem uere illumina-
 tum & nouerant, & credebant. Ac si dicerent, Non potest id facere, neque daemonium,
 neque qui daemonium habet, sed deus. De quo dicitur: Dominus illuminat caecos. Et rur- ¶ **Psal. 145**
 sus: Dedi te in foedus populi, in lucem gentium, ut aperires oculos caecorum. Aperit enim
 etiam exteriores potentifica uirtute signorum, in argumentum uerae illuminationis
 interiorum. Et hi, aut oues erant, aut parum aberat, quin in numerum ouium in aeternitate
 uitae adscriberentur. Deinde transit Ioannes ad ea, quae fecit dominus in alia celebra-
 te Iudaeorum, quae sequitur festum tabernaculorum: in qua haec sancta, quae sequuntur,
 locutus est mysteria, ut subdit Ioannes, dicens. ¶ **Facta sunt autem Encarnia in Hie-** 85
 rosolymis, & hyems erat. Et ambulabat IESVS in templo, in porticu Salomonis. Cir-
 cundederunt ergo eum Iudaei, & dicebant ei: Quousque animam nostram tollis? Si tu
 es CHRISTVS, dic nobis palam. Respondit IESVS: Loquor uobis, & non creditis.
 Opera quae ego facio in nomine patris mei, haec testimonium perhibent de me: sed
 uos non creditis, quia non estis ex ouibus meis. Oues meae uocem meam audiunt,

» & ego cognosco eas: & sequuntur me, & ego uitam æternam do eis: & non peribunt
 » in æternum, & nō rapiet eas quisquā de manu mea. Pater meus quod dedit mihi, ma-
 » ius omnibus est, & nemo potest rapere de manu patris mei. Ego & pater unum su-
 » mus. ¶ Scenopogia, quæ & festū tabernaculorū dicitur, septimo mēse: & Encania,
 1. Macha, 4. quæ sunt dies solennitatis dedicationis templi, nono mense celebrātur, nonus autem
 mēsis, nostro fermè nouembri respondet, sed magis ad brumā deurgit: nam primus
 mēsis eorū incipit ab æquinoctio uerno, quartus à solstitio æstiuo, septimus ab æqui-
 noctio autūnali, & nonus solstitium brumale proxime antecedit. Ad hoc ergo festū
 ascendit IESVS Hierosolymam, & hyems erat; quia circa hunc mensem incipit hyēs.
 Incipit enim à solstitio brumæ, quod est inum solstitiū, et sole remotissimo à nobis. Et
 ambulabat dominus in tēplo in porticu Salomonis; nō quod templū Salomonis tūc
 staret, aut porticus eius: sed quod sic dicta erat porticus illa. Quod etiā insinuat id, qđ
 in Actis cap. tertio scriptū est: Cucurrit omnis populus ad eos ad porticū, quæ appel-
 latur Salomonis. Illud enim templum in quo hoc factum est, secundum templum erat
 quod sub Dario absolutum est, & ab Herode adauctum atq; adornatum: nō templū
 Salomonis, ut dictum est, etiam si dominus erat uerus Salomon, uerum dei tēplum,
 uerum semen & filius Dauid, de quo hæc prædictio Nathan ad Dauid intelligitur:
 Paralip. 17. Cumq; cōpleti fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, suscitabo semē tuum
 post te, quod egredietur de utero tuo, & firmabo regnū eius. Ipse ædificabit domum
 2. Reg. 7. nomini meo, & stabiliam thronum regni eius usque in sempiternū. Ego ero ei in pa-
 trem, & ipse erit mihi in filium. Hoc enim de Messia dictum, nulli qui mente præditus
 sit, in dubium uenire debet: & de ædificatione domus spiritualis, de qua dominus
 1041. 2. dicebat ad Iudæos, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud: & de thro-
 no & regno spirituali, cœlesti & æterno: ne quis hoc torqueat ad Salomonem, ad pri-
 mum materiale templū, & ad tēporalem thronum, temporaleq; regnū. Nā Salomon
 excluditur, per hoc quod dicit: Cum completi fuerint dies tui, & dormieris cum pa-
 tribus tuis, suscitabo semen tuum post te. Et regnum temporale Salomonis per id,
 Et firmabo regnum eius. Et thronus temporalis eius per id, Et stabiliam thronū eius
 usq; in sempiternum. nam neq; regnum eius sic firmatū à deo fuit, nec thronus regni
 eius sempiternus. Neq; etiam id Salomoni cōuenit, Ego ero ei in patrem, & ipse erit
 mihi in filiū: sed soli Messie, qui est CHRISTVS dominus, filius dei, benedictus in se-
 cula. Et hæc domus spiritualis, & spirituale, diuinumq; templum est, de quo per Za-
 Zach. 6. chariam prædixerat dominus, dicens: Hæc ait dominus exercituum, dicens: Ecce uir-
 germen nomen eius, & sub se germinabit, & ædificabit templum domino. Ipse por-
 tabit gloriam, & sedebit & dominabitur in folio suo, & consilium pacis inter illos du-
 os. Qđ enim germē, sit nomē Messie dictū est cap. 2. Matthæi, numero 16. Neq; hic
 refert qđ ex Hebræo paulo aliter, quàm apud nos legit. Et qđ subdit, Et sub se ger-
 minabit: hoc cōceptum est cum uocauit apostolos, & in se & sub se germinare fecit. At
 quid hoc est, Aedificabit tēplum domino: Nōne ædificatū erat, quādo dixit, Tollite
 templū hoc, & in triduo excitabo illud: quod perinde intelligebāt ac ædificabo illud:
 Erat cerrè ædificatum, & à spiritu sancto quidē in uirgineo utero, sed mortali & disso-
 lubili ædificatione. Verū adhuc ab eo erat ædificandum, sed immortale, indissolubile,
 & gloriosum. De qua ædificatione dicit dominus: Et in triduo, id est tertia die excita-
 bo illud. Et quod de ædificatione ista consummata, indissolubili, & gloriosa intelligē-
 da sit hæc prophetia, id quod sequitur indicat: Ipse portabit gloriā, nam magna profe-
 ctō ex resurrectione, immortalitatis gloria. Sed nō minor subdit, quæ illā resurrectio-
 nis immortalitatem secuta est: sessio scilicet in dextera patris in throno gloriæ suæ.
 Quod indicat: Et sedebit, & dominabitur in folio suo. Et de duobus populis, gētium
 & Hebræorum conciliādīs, ac in deo coinserendīs, subditur: Et consiliū pacis erit in-
 ter illos

ter illos duos: & non solum inter gētes & Iudæos, sed & inter deum & homines, inter angelos & mortales. Ipse enim est (ut inquit Paulus) pax nostra, qui fecit utraque unum: & medium parietem maceræ soluens, inimicitias in carne sua. Et subdit: Ut duos condat in semetipso, in uno nouo homine faciens pacem, & reconciliet ambos in uno corpore deo. ubi Paulus huius prophetiæ lumē ad finem usque prosequitur: quod in concordia prophetiæ huius loci, cum illa sententiā Pauli potius esset ostendendum. Ipsum ergo dominum existentem in porticu Salomonis, qui dominus uerè, & eminenter erat ipse Salomon, rex pacificus, & uerum dei templum, circumdederunt Iudæi, scribæ scilicet & pharisæi, dicentes ei: Quousq; animam nostrā tollis? Quousq; animam nostrum tenes suspensum? Quousq; uitam nostrā aufers? Quousq; nos mori cogis? At qui dat ueram sapientiam, non suspendit animum. Qui dat uitā, non tollit eam. Qui uitam perennat, & efficit æternam, non mori cogit. Mentiebantur ergo: non enim erat, qui tollebat animā ipsorum, sed liuor & inuidia, & odiū gratis, quod est lethiferum & mortale diaboli poculū. Et finxerunt se languere, & propè emori de syderio apertè cognoscendū, utrum ipse esset CHRISTVS, dicentes: Si tu es CHRISTVS, dic nobis palām. Et in hoc quoque mentiebantur, quia nolebant id cognoscere, sed apertè dictū negare, & tanquā blasphemiam improperare. Quo cognito, dominus cogitationes ipsorum eis aperuit, dicens: Loquor uobis, & non creditis. Cum dicit, Loquor uobis: hoc est apertè dicere, quod ipse esset CHRISTVS. Et non creditis: hoc est cogitationes ipsorum indicare. Vnde ipsi, si mente & oculis capti non fuissent, cognoscere poterant eum ipsum esse Mesiam, & plusquam hominē, utpote quæ cogitata ipsorum non laterent: at scelerum densissima caligo obcæcauerat ipsos. Et quoniā uolebat eos illuminare, misit ipsos ad cōsideranda opera, quæ in nomine patris sui faciebat, quæ testabatur ipsum esse uerū Mesiam: & cum dicebat se esse CHRISTVM, id insuper esse uerum, & non modo id, sed etiam quicquid ipse loquebatur. Opera (inquit) quæ ego facio in nomine patris mei, hæc testimoniū perhibent de me. Sed & causam cur non crederent, adiecit dicens: Sed uos non creditis, quia non estis ex ouibus meis. Sed dicet: Quæ sunt oues tuæ? Proinde quæ sint, hoc modo subdit: Oues meæ uocē meā audiunt: & ego cognosco eas, & sequuntur me, & ego uitam æternam do eis, et non peribunt in æternum: & nō rapiet eas quisquā de manu mea. Illi autem non audiebant uocem eius, nam ij audiunt, qui credunt, & obsequuntur auditis: at illi, neque credebant, neq; auditis obsequebantur. Neq; etiam ipse agnoscebat eos, nam quos agnoscit deus, scripti sunt in libro uitæ: illi autem, nō in libro uitæ, sed in libro mortis scripti erant. Nec illi sequebantur eum: quandoquidem ille lux est, & qui sequuntur eum, non ambulant in tenebris: illi uero in tenebris ambulabant, quæ sunt opera mortis. Quomodo ergo daret eis uitam æternā, quā dat suis? Quam qui non habet, in morte manet æterna cum raptore diabolo, qui quos rapit, deuorat in æternum, eos nunquā cessaturis conficiens pœnis. Sed dominus, eius qd' uitā æternā dat suis ouibus, quod nō sunt peritura in æternū, quod nullus eas de manu sua rapturus est, omnem gloriā refert in patrē, cum ait: Pater meus, ut Græce legitur, *ὁ θεὸς κέμοι, μείζων πάντων ἐστίν*, id est qui dedit mihi, maior omnibus est, & nemo potest rapere de manu patris mei. Sed quid dedit pater filio? Dedit oues, potestatem dandi eis uitam æternam, seruandi eas in æternum, & insuper quod nulla potētia rapere possit eas de manu & potestate ipsius: nam pater maior atq; potētior omnibus est, & nemo potest eripere de manu patris: quid enim potētiae quæ superat omnia, præualere possit? Quare neq; de manu filij: quia pater & filius unū natura, potestate, atq; magnitudine sunt. Ego (inquit) & pater unū sumus, id est una magnitudo, una potestas, unus deus. Quod audientes pharisæi, uoluerunt eū lapidibus obruere, ut subdit Ioannes, dicens, *¶* Sustulerunt ergo lapides Iudæi, ut lapidarent eū. Respondit eis IESVS: Multa *86*

» bona opera ostendi uobis ex patre meo: propter quod eorum opus me lapidatis: Re-
 » sponderunt ei Iudæi: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia: & quia tu
 » homo cum sis, facis te ipsum deum. Respondit eis IESVS: Nonne scriptum est in lege
 » uestra, Quia ego dixi dii estis: Si illos dixit deos ad quos sermo dei factus est, & non
 » potest solui scriptura: quem pater sanctificauit & misit in mundum, uos dicitis quia
 » blasphemias, quia dixi, filius dei sum: Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi.
 » Si autem facio, et si mihi non uultis credere, operibus credite, ut cognoscatis & creda-
 » tis, quia pater in me est, & ego in patre. ¶ Parum memores erant Iudæi uerborum,
 quæ ipsis paulo ante dixerat dominus: Ego pono animam meam, ut iterum sumami
 eam: nemo tollet eam à me, sed ego pono eam à me ipso. Frustra ergo conabantur la-
 pidibus tollere uitam ab eo: quod & ipse illis manifesto patefecit signo, nam cum lapi-
 des iacerent in eum, nihil eum lædere poterant: lapidabant enim eum, sed sine ulla læ-
 sione permanebat. Poterant ergo sic cognoscere id esse uerum, quod ipse dixerat: ne-
 minem posse animam suam tollere ab ipso. Quibus dominus sic furentibus, et frustra ni-
 tentibus, dixit: Multa bona opera ostendi uobis ex patre meo, propter quod eorum
 opus me lapidatis: Omnia opera quæ ostendit eis dominus, ex patre ostendit: quia
 missus erat à patre, & uoluntatem eius faciebat. Et quæcūque locutus est, ex patre lo-
 cutus est: & erant omnia tum opera, tum uerba ipsius, non solum bona, sed etiã ualde
 bona. Interrogauit ergo eos, propter quod illorum opus lapidarent ipsum, id est la-
 pides (et si irritò conatu) iacerent in ipsum, nullum sanè operum ipsius tale erat: cum
 omnia bona essent, & ualde quidem bona, propter quod id facere deberent. At ipsi re-
 sponderunt: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia. Non (inquiunt) pro
 bono opere lapides iacimus in te, sed pro blasphemia. Iaciebant ergo lapides in eum.
 Et mentiebantur, quod non pro bono opere iacerent: nam ueritatem annunciare, bonum
 est opus. Mentiebantur in super, quod pro blasphemia: ut de eis id nimirum uerum sit: In-
 mici domini mentiti sunt ei, & erit tempus eorum in secula. At quod pro blasphemia lapi-
 darent eum, probare contendunt, cum subdunt: Et quia tu homo cum sis, facis te ipsum
 deum. Sed o Iudæi, quos ignorantia malitiæ obcaecauit, quomodo dicitis blasphemiam
 esse, quod de Messia necessarium erat, & per quod debuistis eum cognoscere Messiam
 esse, nisi fuissetis capti oculis, dicente uobis domino in Zacharia: Effundam super do-
 mum Dauid, & super habitatores Hierusalem spiritum gratiæ & precum: et aspiciet
 ad me quem confixerunt. Vbi cum ait, Effundam spiritum gratiæ & precum: deum esse
 oportet. & cum, Aspiciet ad me quem confixerunt: hominem esse necesse est. deum
 enim configi & transfodi haud possibile est. Et hanc prophetiam de Messia esse quis du-
 bitet: quando quidem ne ipsi quidem Iudæi inficias ire possunt. Ergo etiam si domi-
 nus, quauis homo esset, se dixisset deum: nequaquam tamen fuisset blasphemia, sed ho-
 norifica ueritas, cum id oporteret esse CHRISTVM. At id nondum eis dixerat aper-
 tè, sed apertius, se esse filium dei: quod neque esse poterat blasphemia, cum ipse natu-
 ra filius dei esset. Sed se non dixisse blasphemiam, siue dixisset, Deus sum: siue cum di-
 xit, Filius dei sum: ostendit eis ex lege ipsorum, dicens: Nonne scriptum est in lege
 uestra, Ego dixi dii estis: Quod psalmo octogesimo primo scriptum est, qui incipit
 Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos diiudicat. quod tunc imple-
 batur: quia tunc ipse qui deus erat, in synagoga scribarum & pharisæorum medius
 illorum erat (nam ut dictum est, circumdederat eum Iudæi) ubi ad eorum confusionem,
 & ueram confutationem, ipse dominus primo loco deus dicitur, & ipsi secundo loco
 dii: sed etiam qui dii iudicantur & arguuntur. Et sexto uersu: Ego dixi, dii estis, & filij ex-
 cellsi (id est dei) omnes. Hæc autem sunt uerba scripturæ sanctæ, uerba legis, uerba
 dei: in quibus non ad quos hic sermo dirigitur, manifeste dii appellatur, & in sequenti
 particula, filij dei: & non potest ea scriptura solui, diciue mendax: cum à deo & spiritu
 sancto sit.

Psal. 80.

Zach. 4. 2.

sancto sit. Quomodo ergo blasphematur, si is qui à patre sanctificatus est, & in hunc mundum missus, dicit, Filius dei sum: cum ij qui neque sanctificati sunt à patre, neque missi, à scriptura, citra blasphemiam dii dicantur, ob iudicij potestatem (qui nihilominus ex eadem scriptura, iudices iniqui erant & peccatores. *Psal. 81.* Vique quo, inquit, iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum sumitis?) & filij excelsi (id est dei) omnes, ob solū creationis beneficium: Multo magis igitur qui sanctificatus à patre, etiam super omnem sanctū, & missus à patre ad ea quæ dixit dicenda, & ea quæ operatus est operanda, sicut scriptum est: Mirificauit dominus sanctum suum, sine ulla blasphemia dicere poterat, & deus sum, & filius dei sum: quia reuera utrunque natura erat. *Psal. 4.* Et hoc est argumentum, quo eos dominus reuincit, ac uerè confutat, cum ait: Si illos dixit deos, ad quos sermo dei factus est, & non potest solui scriptura: quæ pater sanctificauit, & misit in mundum, uos dicitis quia blasphematur, quia dixi filius dei sum: Et addit: Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi. Si (inquit) non facio opera dei patris, nolite credere mihi dicenti, quod sum filius dei, Et subdit: Si autem facio, etsi mihi non uultis credere, operibus credite: hoc est, Si autem facio opera dei, & non uultis credere mihi propter uerba mea: saltem credite mihi propter opera. O quanta est filij dei bonitas, o quam incogitabilis benignitas: qui lapidatores, & blasphematores suos omnibus uis ad salutem adducere nititur: & nihil lapidationem suam, & blasphemias eorum attendit, dummodo quacunque ratione, siue uerborum persuasione, siue operum contemplatione, ueniant ad salutem, credentes quod pater in ipso est, & ipse in patre: quod si propter opera credant, quæ omnem excedebant naturam, & ipsi tandem credent, et esse dei filium, & reuera deum, nam ut natura, substantia, substantiaque æqualitate pater, et filius etiã in creaturis non dirimuntur, etsi hypostasi atque atomo: sic & pater & filius in diuinis, natura non dispescuntur (diuinitas enim natura est) etsi hypostasi alius sit pater, alius filius. Hoc autem desyderio salutis eorum faciebat, quod mittebat eos ad opera contemplanda, ut uel per illa inducerentur ad credendum: quibus si crederent, continuo & uerbis crederent, tamen si prius illis non credidissent. Non enim credere possent operibus, quin consequenter credidissent uerbis: neque uerbis, quin illicò operibus. Quod si tantum amabat dominus salutem eorum, modo eam admittere uoluissent: quantum amat fidem illorum, qui theodidacti, deique dociles sunt, in nullo reluctantes: sed uerbis eius credentes, tanquam uerbis dei: & operibus, tanquam operibus dei, ut reuera utraque sunt, quantum eorum salutem: cum etiam lapidantes se, & blasphemantes nullatenus perdere uellet, sed saluare: Quem etsi hominem & creaturam uidebant, eundem tamen intelligere debebant deum esse, propter quem deus uolebat omnes homines saluos fore: ut de eo ait per Esaiam: Ex quo honorabilis factus es in oculis meis, & gloriosus, ego dilexi te, & dabo homines pro te, & populos pro anima tua. Et subdit: In gloriam meam creauit eum: formaui eum, et feci eum. & paulo post: Verè uos testes mei, dicit dominus, & seruus meus quem elegi, ut sciatis & credatis mihi, & intelligatis quia ego ipse sum: ante me non est formatus deus, et post me non erit. Ecce quomodo deus formaui eum, & quomodo ipse est deus formatus, ante quem non est formatus deus (non enim uoluit incarnari pater) et post quem non erit formatus deus (non enim incarnabitur aliquando spiritus sanctus) sed solus filius ipse formatus deus est: quandoquidem solus incarnatus est, & homo factus, in quo solo est dei uoluntas, ut per fidem ipsius sit omnium salus. Quem elegi (inquit deus) ut sciatis & credatis mihi, & intelligatis quia ego ipse sum. Et post tantam erga ipsos dei bonitatem, uolebant eum apprehendere, ut tentarent, quem sic non potuerant alio interficere modo, subdente Ioanne. ¶ Querebant ergo eum apprehendere, & exiuit de manibus eorum. Et abiit iterum trans Iordanem, in eum locum ubi erat Ioannes baptizans primum, & mansit illic. Et multi uenerunt ad eum, & dicebant, quia Ioannes quidem

Esai. 43.

87.

» signum fecit nullū: omnia autem quæcunque dixit Ioannes de hoc, uera erāt. Et multi crediderūt in eum. ¶ Cum ipsum lapidibus obruere conantes, nullo pacto lædere potuissent: nequaquā hoc mirabili signo moti, tentant eū Iudæi apprehēdere. In quo & aliud diuinitatis suæ dedit eis signum: quod intelligimus per id: Et exiuit de manibus eorum, id est elapsus est è manibus eorum, dando eis signum, quod nō humanæ potestatis, sed suæ uolūtatis esset quod teneretur, si aliquando teneretur. Et sic uerba sua signis, uirtutibus, ac mirificis operibus comprobauit: ut uel ex ijs signis, quod scilicet saxi obrui, quod manibus perinde ac si nullæ essent manus, teneri non potuit, resipiscerent, & tandē operibus crederent. Et ut eos ad pœnitentiā expectaret, & non continuò perderet, ut poterat & meriti erant: quia patiens, miseticors & longanimis: profectus est in eum locum, ubi primum Ioannes fuerat baptizans: dudum enim diem clauserat Ioānes. Et quod in loco Ioannis erat: iudiciū fuit, quod oportuit legē gratiæ, & perfectæ libertatis esse, ubi lex uetus & seruitutis fuerat. Et multi uenerunt ad eum, inducti ratione signorum, quæ & antea, & nuper Hierosolymis fecerat. Et dicebant: Ioannes quidem signū fecit nullū, sed quæcuncq; dixit Ioannes de hoc, uera erāt: ergo hic, non Ioannes, est CHRISTVS, & ad hūc est eundū. Et multi crediderūt in eū: quod insuper iudiciū est, quod finita uetere lege omnes adituri sunt CHRISTVM, & credituri in eum, ut impleatur id propheticū: Omnes gentes quascūq; fecisti, ueniēt, & adorabunt coram te domine, & glorificabunt nomen tuū. Quod utinā citò compleatur, iam uniuerso fermè terrarū orbe Christianis discluso, superioribus annis Lusitanis orientem tot seculis abditū lustrantibus: Hispanis orbem occiduū ad æquatorem, & zonā torridā deurgētem: & Gallis plagam occiduā à parallelo nostro, & infra, ad Cynosuram circulumq; boreum. Et nunc in toto orbe purè diffundatur CHRISTI ueri dei nomen, & fides, & impleatur uoluntas spiritus sancti per os prophetæ, dicētis: Omnis terra adoret te, & psallat tibi, psalmū dicat nomini tuo. Ut ubique gentium æterno patri per filium detur laus, honor, gloria, decus, potestas, & imperium, in omnia seculorum secula. Amen.

Psal. 87.

Psal. 67.

C A P V T V N D E C I M V M.

88 **F**Rat autem quidam languēs, Lazarus à Bethania, de castello Mariæ & Marthæ sororum eius. Maria autem erat, quæ unxit dominum unguento, & extersit pedes eius capillis suis, cuius frater Lazarus infirmabatur. Miserunt ergo sorores eius ad eum, dicentes: Domine, ecce quē amas, infirmatur. 5
Audiens autem IESVS, dixit eis: Infirmetas hæc non est ad mortē, sed pro gloria dei, ut glorificetur filius dei per eā. Diligebat autē IESVS Martham, & sororē eius Mariā & Lazarum. ¶ Ut ergo audiuit quia infirmabatur: tūc 89
quidē mansit in eodem loco duobus diebus, deinde post hæc dicit discipulis suis: Eamus in Iudæam iterum. Dicunt ei discipuli: Rabbi, nunc quare 10
bant te Iudæi lapidare, & iterum uadis illuc? Respondit IESVS: Nōne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lucem huius mundi uidet: si autem ambulauerit in nocte, offendit, quia lux non est in eo. Hæc ait, & post hæc dicit eis: Lazarus amicus noster dormit, sed uado ut à somno excitem eum. Dixerunt ergo discipuli eius: Domine, 15
si dormit, saluus erit. Dixerat autem IESVS de morte eius: illi autem putauerunt, quia de dormitione somni diceret. Tunc ergo IESVS dixit eis manifeste,

